

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 11 maj 1932 kl. 12 m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, nr 396, angående de kungl. teaternas ekonomiska och konstnärliga verksamhet och skötsel m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 396, har herr Flyg föreslagit, *Motionen.*

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till regeringen anhålla om verkställandet av en allsidig, av teatersakkunniga personer utförd utredning om

a) de s. k. kungl. teaternas ekonomiska och konstnärliga verksamhet och skötsel,

b) understöd till teaterverksamheten i övrigt samt disponerandet av radioverksamhetens överskottsmedel, samt

c) för riksdagen förelägga de förslag, vartill utredningen eventuellt kan föranleda.

De huvudsakliga önskemål, som framföras i motionen, äro följande. Beträffande operan, vars rent konstnärliga verksamhet av motionären lämnats åsido, böra avhjälpas brister i organisationen av arbetet samt den nuvarande mindre tillfredsställande dispositionen av personalen. Samarbete mellan dramatiska teatern och annan teaterverksamhet bör göras till föremål för sakkunnig prövning. Särskild uppmärksamhet bör riktas på ökad turnéverksamhet från de kungl. teaternas sida. Bildandet av en teaterfond för understödjande av folkligt uppfostrande teaterkonst bör tagas i övervägande o. s. v. I samband med dessa frågor bör disponerandet av överskottsmedel från aktiebolaget Radiotjänsts verksamhet göras till förmån för en undersökning, som tager sikte på huruvida sådana medel kunde komma teaterverksamheten till godo.

Beträffande den närmare motiveringen får utskottet hänvisa till motionen. *Motiven.*

Utskottet har i vederbörlig ordning infordrat yttranden över motionen från kungl. teaterns styrelse, styrelsen för kungl. dramatiska teaterns aktiebolag och aktiebolaget Radiotjänst, varjämte tillfälle beretts Svenska teaterförbundets styrelse att i frågan inkomma med eget yttrande. De inkomna yttrandena, det av styrelsen för kungl. dramatiska teaterns aktiebolag åtföljt av *Yttranden över motionen.*

Bihang till riksdagens protokoll 1932. 13 saml. 1 avd. 5 häft. (Nr 5.)

en som eget yttrande åberopad skrivelse från teaterns chef, återfinnas som bilagor till detta utlåtande (bil. 1—5).

I ovan berörda, av kungl. dramatiska teaterns styrelse åberopade, av teaterns chef gjorda uttalande anföres bl. a. följande: »Om teatern en längre tid varit undandragen granskande intresse från statsmakternas sida, skulle en utredning helt säkert vara på sin plats, men skulle utredningsapparaten nu återigen sättas i gång, vore det fara värt, att teatern bleve utsatt för en förtroendekris, från vilken den endast långsamt kunde hämta sig. Det förefölle naturligare och mera gagnande att man droge de bästa lärdomarna ur nyss företagna utredningar och granskningar och läte dem visa sin verkningkraft, innan man ånyo ställde frågan till sig, huruvida det vore genom utredningar eller genom förtroende och arbetsro, som teatern bringades till växtkraft.» Denna synpunkt har jämväl fått uttryck i styrelsens för Svenska teaterförbundet yttrande.

Tidigare utredning ang. de kungl. teatrarna. Det har syntts utskottet lämpligt att här i korthet lämna en redogörelse för de gransknings- eller utredningsarbeten, som — förutom den vanliga, årliga revisionen — redan verkställts i fråga om de kungl. teatrarnas skötsel m. m. Den 8 juni 1923 tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet sakkunniga för verkställande av utredning rörande kungl. teaterns ekonomi. Betänkande avgavs den 29 april 1924 (Sv. off. utredn. 1923:66) och däri angivna riktlinjer torde enligt operastyrelsens uppgift tillämpas som ledning för operans verksamhet. I utredningsarbetet deltog bl. a. Svenska teaterförbundets ordförande.

Efter anmodan från ecklesiastikdepartementet år 1928 verkställdes utredning av styrelsen för dramatiska teatern jämte särskilt tillkallade sakkunniga, varibland Svenska teaterförbundets ordförande, rörande denna teater. I denna utredning föreslogos vissa åtgärder, syftande till ett bättre ekonomiskt resultat av teaterns verksamhet. Dessa förslag torde ej ännu hava lett till några positiva åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Sedermera hava riksdagens revisorer, år 1929, ägnat särskilt intresse åt frågan, i anledning varav dramatiska teaterns styrelse som svar därå verkställt viss utredning.

Ytterligare en åtgärd i samma riktning vidtogs, då Kungl. Maj:t den 3 oktober 1930 bemyndigade chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet biträda med utredning av med dramatiska teaterns verksamhet sammanhängande frågor. Uppdraget verkställdes av hovstallmästaren friherre Tamm och slutfördes den 31 mars 1931, då betänkande avlämnades. Då ärendet fortfarande befinner sig på remissstadiet, hava åtgärder i anledning därav givetvis ännu ej kunnat vidtagas.

A.-B. Radiotjänst. Motionären har därjämte ifrågasatt ändrad disposition av »A.-B. Radiotjänsts överskottsmedel». I anledning härav vill utskottet till klarläggande

av frågan om detta bolags ställning anförda följande. Bolaget utövar sin verksamhet på grund av en överenskommelse mellan telegrafstyrelsen och bolaget, vilken slöts den 8 juni 1927 och som blivit av Kungl. Maj:t godkänd. Enligt denna överenskommelse äger bolaget av telegrafstyrelsen utfå vad som erfordras för täckande av de med bolagets rörelse förenade kostnaderna samt dessutom såsom gottgörelse för sin medverkan till rundradio-rörelsens bedrivande vad som utöver egna intäkter (räntor etc. cirka 12 000) erfordras till nödiga avskrivningar, avsättning till skatte- och reservfonder (högst 10 % av kapitalet 180 000 kronor) samt utdelning till aktieägarna (högst 7 %), dock tillsvidare sammanlagt för kalenderår räknat högst ett belopp, svarande mot 33 % av influtna, på året belöpande licensavgifter. Bolaget äger enligt överenskommelsen icke rätt att i något avseende utsträcka sin verksamhet utöver vad som står i direkt samband med rundradio-rörelsen. Härav torde framgå, att bolaget icke disponerar andra överskottsmedel av sin verksamhet än vad som erfordras för att utbetala tillåten utdelning samt verkställa i aktiebolagslagen fastställd fondering. I den mån överskott uppstår å rundradio-rörelsen i dess helhet ingår detta bland telegrafmedlen och disponeras av riksdagen på samma sätt som övriga inkomster från statens affärsdrivande verk.

Av vad ovan anförts rörande aktiebolaget Radiotjänst torde framgå, att, *Utskottet.* åtminstone med nuvarande organisation av rundradioverksamheten, några möjligheter ej förefinnas att disponera penningmedel i avsevärd utsträckning och för ändamål, som i motionen angivas. Huruvida åter en förändring av rundradions organisation och ställning kan anses påkallad för tillgodoseende av nya uppgifter, torde utskottet sakna anledning uttala sig om, då detta faller utanför motionens ram. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang hava framhållit, att om rundradion — trots ständigt stegrade krav på densamma i fråga om program och teknisk fullkomning — komme att uppvisa någon mera avsevärd vinst, det synes ligga närmare till hands att — då den i förhållande till licenshavare med skäl torde kunna anses som ett kooperativt företag — man toge under övervägande en mot inkomstökningen svarande sänkning i licensavgifterna.

Att vissa olägenheter och svagheter vidlåda de med motionen avsedda institutionerna lär ej kunna förnekas. Såväl deras ställning i samhället med därav följande hänsynstagande till det allmännas och publikens krav på hög konstnärlig nivå och statliga fordringar på iakttagande av största möjliga sparsamhet göra förvisso deras ställning synnerligen ömtålig. För avvägbringande av förbättringar i skilda avseenden hava ock utredningar, som av det ovan anförda framgår, med inslag från fullt teaterkunnigt håll, verkställts. Att öka dessas antal på sätt och i syfte, som i motionen angivits, torde enligt utskottets mening vara för det närvarande varken motiverat eller lämpligt, och får därför utskottet, som beaktat vad som från vederbörande

intresserade parter anförts i frågan och därvid särskilt tagit intryck av vad från dramatiska teaterns chef anförts, framhålla angelägenheten av att vederbörande institutioner beredas tillfälle att utan det givetvis irriterande trycket av ständigt återkommande förslag och direktiv till förändringar pröva och eventuellt genomföra de reformer, som redan föreslagits i eller kunna bli en följd av de olika utredningarna och teatrarnas egen erfarenhet.

Utskottet, som förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer dessa institutioners verksamhet och tillser, att alla besparingar göras, som — utan åsidosättande av de ifrågavarande institutionernas kulturella förpliktelser — kunna ske, får därför hemställa,

att ifrågavarande motion, nr 396, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 maj 1932.

På utskottets vägnar:

GUST. MOSESSON.

Närvarande: herrar Mosesson, Mogård, Persson i Grytterud, Mårtensson, Persson i Tidaholm, Wittberg, Hermansson*, Grapenson*, Eriksson i Toftered.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bil. 1.

Till riksdagens andra kammarens första tillfälliga utskott.

Styrelsen för Kungl. teatern, som tagit del av herr Nils Flygs motion, anser sig icke böra göra något uttalande om huruvida den av motionären begärda utredningen bör komma till stånd eller icke.

Styrelsen vill emellertid med bestämdhet göra gällande, att de av motionären anförda skälen för en ny utredning beträffande Kungl. teatern *sakna all grund*. Kungl. teaterns chef har i varje fall handlat enligt teaterreglementets föreskrifter och i intimt samförstånd med en solidarisk styrelse. Med största bestämdhet vill därför styrelsen också avvisa talet om egenmäktighet från operachefens sida, liksom motionärens ogrundade påstående, att »misshagliga artister genom Kungl. teaterns eller dess chefs åtgärder skulle hava skilts från teatern. Arbetsfördelningen inom artistkåren grundas på uttalande från den sakkunniga repertoarkommittén, bestående, utom operachefen, av teaterns ordinarie kapellmästare och regissörer, och som

direktiv för repertoarkommitténs verksamhet gäller uteslutande det sakkunniga omdömet beträffande det för institutionen ur konstnärlig synpunkt lämpligaste och bästa.

Kungl. teaterns styrelse vill i samband härmed erinra om vissa alltid bestående svårigheter för teatern att som konkurrent beträffande artister av hög klass kunna göra sina intressen gällande gentemot de stora utländska scenerna och dessas gage-möjligheter.

Till sist vill styrelsen påpeka, att den stora utredningen av år 1923—24 angående Kungliga teatern, en utredning, vari tre av styrelsens nuvarande ledamöter deltagit, alltfjämt ligger till grund för Kungl. teaterns verksamhet.

Stockholm den 22 februari 1932.

För Kungl. teaterns styrelse.

Hans von Stedingk.

/Arthur Hilton.

Bil. 2.

Till riksdagens andra kammars första tillfälliga utskott.

Av Kungl. Maj:t anmodad att till Eder avgiva yttrande över motion nr 396 angående kungl. teatrarnas ekonomiska och konstnärliga verksamhet och skötsel m. m. får styrelsen för Kungl. Dramatiska teaterns aktiebolag härmed överlämna och för egen del åberopa här bilagda av teaterchefen på styrelsens uppdrag avgivna yttrande i ärendet.

Stockholm den 5 mars 1932.

På styrelsens vägnar:

Richard Bring.

/Walter Sewerin.

Bil. 3.

Till styrelsen för Kungl. Dramatiska teaterns aktiebolag.

På anmodan av styrelsen får jag härmed avgiva yttrande beträffande den i nådig remiss av den 12 februari 1932 översända motionen nr 396 angående de kungl. teatrarnas ekonomiska och konstnärliga verksamhet och skötsel m. m. i den mån denna motion har avseende på Dramatiska teatern.

En viktig utgångspunkt för motionen i fråga är den kritik, som riktats mot de kungl. teatrarna. Det lider intet tvivel, att den ifrågasatta utredningen snart nog skulle finna, att denna kritik är långt mindre enhetlig i sitt ställningstagande till Dramatiska teatern, än motionären vill göra gäl-

lande. I stort sett kan den uppdelas i två grupper, vilka ofta förfäktat varandra motstridiga synpunkter. Den ena gruppen representeras främst av statsmakterna, regering, riksdag och dess revisorer samt de sakkunniga och kommissioner, som för det allmännas räkning ägnat teatern sin uppmärksamhet. Det dominerande draget i denna kritik har varit kravet på ett ökat aktpågivande av de ekonomiska synpunkterna. Den andra kritikgruppen har hävdad en som helhet rakt motsatt synpunkt och låtit sina anmärkningar drabba den konstnärliga delen av verksamheten, under det att den ekonomiska konsekvensen av de framlagda önskemålen blivit föremål för intet eller ett mycket förstrött intresse. Denna art av kritik, till vilken motionären tycks sluta sig, återfinnes till största delen i pressen. Stor splittring råder emellertid bland dessa yrkeskritici, och utredningen skulle helt säkert visa, att deras flesta och mest vägande bidrag ingalunda intaga en till Dramatiska teaterns repertoarpolitik och konstnärliga prestationer avvisande hållning. En så enhälligt lovordande press, som den vilken följt efter åtskilliga av Dramatiska teaterns premiärer under exempelvis nu pågående spelår, torde vara tämligen sällsynt i de senaste årens svenska teaterhistoria.

Motionären ställer framför allt tvenne krav på Dramatiska teaterns repertoar — att den i högre grad än som nu är fallet skall innehålla dels svenska, dels klassiska program. Vad den svenska repertoaren beträffar, torde det vara länge sedan t. o. m. de mest kritiska granskare funnit möjlighet att framställa klagomål. För att hålla sig till den tid, under vilken mitt förordnande varat, alltså från och med spelåret 1928—1929, vill jag endast återgiva följande av motionären helt säkert kända citat ur teaterns årsberättelser. I årsberättelsen för spelåret 1928—1929 heter det: »Teatern har lämnat en osedvanligt stor plats åt *svensk* dramatisk litteratur, som varit representerad med 7 program, av vilka tre voro urpremiärer (»Rembrandts son», »Han som fick leva om sitt liv» och »Vilddjuret»), två nyinstuderingar (»Erik XIV» och »Pelikanen») och två repriser (»Dunungen» och »Swedenhielms»).» Och i årsberättelsen för spelåret 1930—1931 lämnas den upplysningen, att »på Dramatiska teatern har under spelåret givits 117 föreställningar med program av svenska författare, vilket gör något mer än 39 % av samtliga uppföranden på teatern». Vad slutligen innevarande spelår beträffar har teaterledningen som bekant i alldeles särskild grad beflitat sig om att följa maningen: »Handla svenskt!» Jämte repriser av ett svenskt stycke, »Markurells i Wadköping» av Hjalmar Bergman, har teatern redan presterat två svenska urpremiärer, »Jag har varit en tjuv!» av Sigfrid Siwertz och det sociala dramat »Den heliga familjen» av Rudolf Värnlund, och repeterar f. n. ytterligare tvenne svenska stycken, vilket icke kan vara motionären obekant, då de sedan länge aviserats i dagspressen. (De äro Tor Hedbergs mästerverk »Johan Ulfstjerna», vilken förberedes att givas som minnesföreställning över den hädangångne diktaren, och Marika Stiernstedts dramatiska debutarbete »Majestäd».)

Det anförda torde vara tillräckligt för att påvisa, hur svårt den ifrågasatta utredningen skulle få att giva motionären rätt i hans påstående »att ytterst få svenska program ha framförts på Dramatiska teatern».

Inom den svenska repertoaren har motionären fäst sig vid att »Strindberg icke spelats på länge». I denna iakttagelse måste man giva motionären rätt, vilket är så mycket mera beklagligt som grunden till att Strindberg numera spelas så pass sällan naturligtvis icke ligger i något slag av bristande god vilja från teaterledningens sida utan ligger däri, att vår störste dramatiker

f. n. icke tyckes kunna påräkna tillräckligt gehör hos den svenska publiken. Liksom varje annan diktare är Strindberg underkastad en vågrörelse inom publikens intresse och sympatier, och det finns många tecken, som tyda på att han f. n. befinner sig i en vågdal, ur vilken han dock helt säkert förr eller senare åter kommer upp. Om den nuvarande publikens bristande intresse för Strindberg äro Dramatiska teaterns erfarenheter bittra nog. För att fira 80-årsdagen av Strindbergs födelse gav teatern under januari och februari 1929 dels »Pelikanen», dels »Erik XIV», båda i nyinstuderingar och med förstklassiga skådespelarbesättningar. Av dessa pjäser har den förnämste kännaren av Strindbergs dramatik, professor Martin Lamm, i sitt för Strindbergsforskningen grundläggande arbete »Strindbergs dramer» kallat »Pelikanen» diktarens »starkaste kammerspel», där han »nått en scenverkan som gränsar till det otroliga». Detta stycke gavs på Strindbergs födelsedag för ett långt ifrån utsålt hus, och redan på tredje föreställningen inbragte det en så rekordartat låg recett som 257: — kronor (17 biljetter voro sålda på parkett, 9 på första raden etc.). Efter ytterligare två föreställningar, av vilka en var på förhand abonnerad, måste stycket läggas ned. »Erik XIV» upplevde 18 föreställningar, en anspråkslös siffra för en i dekorativt hänseende så krävande pjäs. Jag tror mig veta, att andra teatrar, som de sista åren gjort vackra insatser för att hålla Strindbergsintresset vid liv, haft liknande erfarenheter. — Trots detta hade det varit teaterledningens mening att under innevarande säsong framföra ett Strindbergsprogram, men den har nödgats avstå på grund av ekonomiska konsiderationer. I stället hoppas man att till nästa år, då Dramatiska teatern firar sitt 25-årsjubileum, kunna giva Strindberg den honom tillkommande honnören.

Motionären har vidare funnit, att förhållandet beträffande den klassiska repertoaren är likartat som beträffande Strindberg. En utredning skulle utan tvivel giva vid handen, dels att omdömet är missvisande, dels att hart när olösliga svårigheter möta, då det gäller att balansera mellan statsmakternas bestämda direktiv att kostnaderna för Dramatiska teaterns drift måtte i möjligaste mån nedbringas och kravet på att teatern skall bereda större plats åt den klassiska repertoaren. Samtidigt som ett riksdagsdirektiv i denna sistnämnda riktning skulle ur rent konstnärlig synpunkt högt skattas av teaterledningen, anser den sig redan nu skyldig meddela, att den första konsekvensen av ett dylikt direktiv skulle bli ytterligare anspråk på allmänna medel. Några jämförelsesiffror beträffande utgifter för och inkomster av tre av de förnämsta klassiska programmen, som givits på Dramatiska teatern under ovan nämnda tid, och motsvarande siffror för tre moderna program tala sitt tydliga språk. Förutom de fasta kostnaderna, vilka per dag uppgingo till c:a 1 920: — kronor enbart för löner och till c:a 420: — kronor för allmänna omkostnader, uppgingo de rörliga kostnaderna för uppsättning, repetitioner och 14 representationer av Shakespeares »Kung Lear» till 37 210: — kronor, vilka motsvarades av en inkomst av 24 957: — kronor. Motsvarande siffror för Schillers »Fiesco» (med 11 representationer) var 35 372: — kronor i rörliga kostnader och 14 112: — kronor i inkomster och för Shakespeares »Macbeth» (med 13 föreställningar) 30 312: — kronor i rörliga kostnader och 15 042: — kronor i inkomster. De moderna pjäser, som anföras för jämförelses skull, äro Pagnols komedi »Topaze» (med 64 föreställningar), vars rörliga uppsättnings-, repetitions- och spelkostnader uppgingo till 28 374: — kronor och som inbragte 187 634: — kronor, Edwards Childs Carpenters lustspel »Ungkarlspappan» (54 föreställningar) kostade 19 382: — kronor i rör-

liga kostnader och inbragte 123 545:— kronor och Eugene O'Neills sorgespel »Sällsamt mellanspel» (50 föreställningar) kostade, likaledes i rörliga kostnader, 30 532:— kronor och inbragte 90 089:— kronor. Härvid är att märka, att det ekonomiska resultatet av de klassiska programmen blivit så nedslående, ehuru de till skillnad från de moderna icke ha att bära tantiëmer till resp. författare.

Av herr Flygs motion får man lätt det intrycket, att den av honom åberopade kritiken skulle kräva större rum för den klassiska repertoaren och således också stödja teatern, då den framförde klassiska stycken. Den ifrågasatta utredningen skulle dock visa, att den ovan antydda splittringen bland yrkeskritici sällan är större än då det gäller bedömandet av dylika föreställningar. Kunde man därom göra ett generellt omdöme, skulle det vara detta: inga föreställningar bedömas med en så kritisk skärpa som de klassiska eller eljes litterärt vägande, en skärpa, som måhända i vissa fall kan vara befogad — därom må andra döma — men som i varje fall avskräcker publiken från att taga del av dessa föreställningar.

Trots de hinder av mångfaldig art, som sålunda resa sig mot framförandet av klassiska program, har teatern beflitat sig om att även i detta fall fylla de krav man kan ställa på en statsunderstödd scen. Under ifrågasvarande tidrymd har Dramatiska teatern sålunda givit dels i teatern vid Nybroplan, dels på Konserthusteatern, dels på Operan följande skådespel, som kunna göra anspråk på epitetet klassiska: »Agamemmon» av Aischylos, »Fåglarna» av Aristofanes, »Kung Lear», »En midsommarnattsdröm» och »Macbeth» av Shakespeare, »Fiesco» av Schiller, »Den inbillat sjuke» och »Misanthropen» av Molière. Till samma kategori kunna väl också räknas »Per Gynt» av Ibsen, »Det gamla spelet om Envar» av Hugo von Hofmannsthal, »Grannarna» av Hostrup. Dessutom förbereder teatern som bekant att högtidlighålla Goetheminnet genom att på 100-årsdagen av diktarens död framföra hans sorgespel »Clavigo».

Då herr Flyg trots vad sålunda framförts av såväl svensk som klassisk repertoar finner, att Dramatiska teatern misskött sin plikt som nationalteater, representerar han en åskådning, som med sitt nationalistiska och aristokratiska avståndstagande från den aktuella utländska dramatiken är en kvarleva från de gamla hovteatrarnas dagar. Emot denna åskådning står den mera demokratiska och internationalistiska, som fått sitt uttryck i en teaterkritikers yttrande: »En teater skall vara som en tidning, aktuell. Där bör naturligtvis helst också finnas kulturella understreckare, klassisk repertoar, men framför allt bör den spegla ögonblickets liv och med rapphet servera färskas nyheter.» Även om jag icke helt kan ansluta mig till denna åskådning i den paradoxala tillspetsning, som den här fått, hör det enligt min mening till en av den statsunderstödda scenens skyldigheter att hålla dörren öppen för de nya betydande dramatiska verken i andra länder och därmed för de kulturströmningar, som giva vår tid dess prägel. Då även de övriga av motionären citerade teatrar till större delen hämta sin repertoar från utlandet, har han tydligen identifierat deras repertoar med denna del av Dramatiska teaterns. Det innebär givetvis ingen kritik mot dessa på ett förtjänstfullt sätt skötta privata företag, när jag ser en ganska bestämd skillnad mellan deras vanliga repertoar och den moderna utländska repertoar, som jämte den svenska och den klassiska förekommer på Dramatiska teatern, en repertoar, som genom sitt värde och sin föga publikfriande art har en ideell betydelse, som gör att den kan jämföras med den klassiska och så-

ledes göra samma krav på understöd av det allmänna. Dit hör exempelvis »Siegfried» av Jean Giradoux, »Hoppla, vi lever» av Ernst Toller, »Sällsamt mellanspel» av Eugene O'Neill, »Sitt hjärtas herre» av Paul Raynal, »Galgmannen» av Runar Schildt, »En själ i nöd» av Jean Jacques Bernard, »Känslornas marknad» av Roger Ferdinand, »Elisabet av England» av Ferdinand Bruckner, »Mors rival» av Jacinto Benavente, »Karusellen» av Bernard Shaw, »En resa i natten» av Sigurd Christiansen, »Cant» av Kaj Munk. Att några av dessa i likhet med »Topaze» av Pagnol, »Ungkarlspappan» av Carpenter, »Fadershjärtat!» av W. Somersset Maugham och »Pickwickklubben» efter Dickens blivit betydande publikframgångar behöver inte betyda, att de äro nationalteatern ovärdiga.

Den av motionären vidrörda frågan om ett ifrågasatt samarbete mellan Dramatiska teatern och Oscars-teatern är icke längre aktuell, i det Dramatiska teaterns styrelse definitivt avvisat tanken på ekonomisk samverkan och enbart förklarat sig villig att, då sådant utan skada för teaterns egen drift låter sig göra, stå Oscars-teatern till tjänst med »utlåning» av skådespelare och rekvisita — och vice versa — ett tillmötesgående, som nationalteatern vid åtskilliga andra tillfällen ansett sig böra visa även andra privatteatrar, framför allt de statsunderstödda scenerna i Göteborg och Hälsingborg.

Angående frågan om disponerandet av de överskottsmedel, som uppstå av A.-B. Radiotjänsts verksamhet, saknar jag anledning och kompetens att däröver yttra mig, men vill endast påpeka, att A.-B. Radiotjänst till Dramatiska teatern utbetalar viss procent av de gager, som tillkomma dem av Dramatiska teaterns skådespelare och regissörer, vilka medverka i radioutsändningar.

I den ifrågasatta utredningen skulle enligt motionärens mening en särskild uppmärksamhet riktas på förutsättningarna för turnéverksamhet i landsorten. »Nationalscener böra ju ej uteslutande arbeta i Stockholm.» Det skulle utan tvivel vara av värde att få en sakkunnig anvisning om hur teatern i högre grad än vad nu är fallet samtidigt skall kunna göra rättvisa åt statsmakternas krav på en minskning av personalen, herr Flygs krav på en större plats åt den klassiska repertoaren, som nästan alltid kräver en stor skådespelarpersonal, och herr Flygs krav på att denna skådespelarpersonal ytterligare skall reduceras genom dess utsändande till landsorten. Motionärens reprimander på denna punkt äro i själva verket något av det mest överraskande i hans skrivelse, då den nuvarande perioden av teaterns verksamhet just utmärker sig för att den från att hava varit en exklusiv huvudstadsteater strävat efter att bli en riksteater. Under denna tid ha sålunda fyra större och fem mindre turnéer sänts ut, varjämte teatern haft en längre gästspelsperiod i Göteborg. Det skulle emellertid helt naturligt ligga teaterns ledning varmt om hjärtat att ytterligare kunna utbygga denna verksamhet, vilket emellertid endast torde kunna ske därigenom, att den får medel att öka skådespelarstabens storlek.

Vad slutligen önskvärdheten av den ifrågasatta utredningen beträffar, hyser teaterledningen för egen del ingen skuggrädsla för att en sådan företages. Är avsikten emellertid att gagna teatern, ställer jag mig mycket skeptisk mot möjligheten att nå detta mål genom ytterligare en utredning. I själva verket hava de sista åren utmärkt sig genom en serie av utredningar, kommittébetänkanden och revisionsuttalanden beträffande teaterns skötsel. Jämlikt departementsskrivelse av den 16 november 1928 verkställde teaterstyrelsen jämte de särskilt tillkallade sakkunniga, regissören Gunnar Klintberg och revisorn Seth Svenson (den s. k. besparingskommittén) en utredning,

vilken resulterade i betänkande av den 10 och 11 juni 1929, däri vissa åtgärder, syftande till ett bättre ekonomiskt resultat av teaterns verksamhet, föreslogos. Dessa förslag hava ännu icke teaterledningen veterligt föranlett några åtgärder från Kungl. Maj:ts sida. Förefintligheten av denna utredning, där bl. a. en så teatersakkunnig man som Svenska teaterförbundets ordförande, regissören Gunnar Klintberg, deltog, har tydligen fallit motiön ur minnet, eftersom han såsom något nytt föreslår en *sakkunnig* utredning.

Den 20 december 1929 fick styrelsen för Dramatiska teatern till sig remitterat vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande Dramatiska teatern, ett yttrande som med sina 22 sidor i riksdagstryck har karaktären av en utredning, en beteckning, som också torde kunna tillämpas på Dramatiska teaterns 24 trycksidor omfattande yttrande av den 11 januari 1930 över riksdagsrevisorernas ovannämnda uttalande.

Nästa utredning var den av herr Flyg åberopade och av framlidne hovstallmästare Tamm utförda, en utredning, som emellertid ännu befinner sig på remisstadiet.

Härtill komma de av teaterns egna revisorer årligen gjorda och i pressen publicerade årsberättelserna, vilka som regel kompletteras med till styrelsen inlämnade P. M. med iakttagelser över detaljer i teaterns skötsel.

En av teaterns före detta revisorer sörjer dessutom genom årligen återkommande inlagor i pressen för att allmänhetens intresse avledes från teaterns prestationer till dess inre skötsel.

Vad effekten för teatern av dessa återkommande utredningar och revisionsyttranden beträffar tillåter jag mig hänvisa till ett mitt yttrande i det ovannämnda uttalandet av den 11 januari 1930:

»Jag kan icke underlåta att i detta sammanhang belysa ett förhållande, som måhända icke kan ändras, men vilket det helt säkert skulle vara orätt att undanhålla de anslagsbeviljande myndigheterna. Förhållandet gäller svårigheten att med nuvarande form av offentlig kontroll höja teaterns inkomster till en mot dess konstnärliga prestationer svarande nivå. Det tvenne gånger om året återkommande hinder mot inkomsternas ökande, varpå jag syftar, är offentliggörandet av de granskningar, som göras av såväl bolagets egna som riksdagens revisorer. *Dessa revisorers granskningsrätt och granskningsplikt är ju ställd utom all diskussion, varför mitt yttrande här givetvis icke får tolkas som en vädjan, att denna granskning skall borttagas eller inskränkas.* Men det är av vikt, att statsmyndigheterna klart se effekten av denna offentliga granskning för att vid bedömandet av teaterns ekonomi och dess anslagsbehov kunna räkna med granskningens inkomstminskande betydelse. — Varje teaterman vet, att — i än högre grad än vad som är fallet vid andra affärsföretag — bristande förtroende för en teaters ekonomi omedelbart åtföljes av ett bristande förtroende för dess prestationer och som en följd därav minskade recetter. Sanningen härav har Dramatiska teatern senast fått erfara innevarande spelår, då redan de av teaterbolagets revisorer framlagda berättelserna gävo ett mångstämmigt eko i pressen och i den offentliga diskussionen. Jag har också haft tillfälle att till såväl statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet som till herrar statsrevisorer lämna belysande siffror över den omedelbara och deprimerande inverkan av dessa berättelsers offentliggörande.»

Vad som här säges om revisionsberättelsernas offentliggörande gäller i lika hög grad om den form av offentligt ingripande i teaterdriften, som i

motionen avses. Om teatern en längre tid varit undandragen granskande intresse från statsmakternas sida, skulle en utredning helt säkert vara på sin plats, men skall utredningsapparaten nu återigen sättas i gång, är det fara värt, att teatern blir utsatt för en förtroendekris, från vilken den endast långsamt kan hämta sig. Man skulle, om så skedde, kunna likna Dramatiska teatern vid en planta, som en trädgårdsmästare dagligen ryckte upp ur jorden för att se hur rötterna utvecklades. Dylikt kan vara intressant för trädgårdsmästaren, men plantan vissnar. Det förefaller naturligare och mera gagnande, att man drager de bästa lärdomarna ur nyss företagna utredningar och granskningar och låter dem visa sin verkningskraft, innan man ånyo ställer frågan till sig, huruvida det är genom utredningar eller genom förtroende och arbetsro, som den ömtåliga plantan teatern bringas till växtkraft.

Stockholm den 5 mars 1932.

Erik Wettergren.

Bilaga 4.

Till ordföranden i andra kammarens tillfälliga utskott nr 1 herr G. A. Mosesson, riksdagen.

Med anledning av till oss remitterad motion, nr 396, av herr Flyg angående »De kungl. teatrarnas ekonomiska och konstnärliga verksamhet och skötsel m. m.» få vi härmed äran göra följande uttalande.

De enda delar, som beröra A.-B. Radiotjänsts verksamhet synas förekomma å sid. nr 3 andra stycket, där motionären talar om disponerandet av de överskottsmedel, som uppstå av A.-B. Radiotjänsts verksamhet, samt i klämmen, där han begär verkställandet av en allsidig, av teatersakkunniga personer utförd utredning om bl. a. understöd av teaterverksamhet i övrigt samt disponerandet av radioverksamhetens överskottsmedel.

I.

A.-B. Radiotjänst, som i det följande kommer att benämnas bolaget, utövar sin verksamhet på grund av en överenskommelse mellan Telegrafstyrelsen och bolaget, vilken slöts den 8 juni 1927 och som blivit av Kungl. Maj:t godkänd. Det torde här böra nämnas, att bolagets aktiekapital utgör kr. 180 000:—. Beträffande de ekonomiska grunderna för bolagets verksamhet stipulerar sagda överenskommelse, att bolaget äger av Telegrafstyrelsen utfå vad som erfordras för täckande av de med bolagets rörelse förenade kostnaderna, samt dessutom såsom gottgörelse för sin medverkan till rundradiorörelsens bedrivande vad som utöver egna intäkter (räntor etc. för närvarande cirka kr. 12 000:— per år) erfordras till nödiga avskrivningar, avsättning till skatte- och reservfonder samt utdelning till aktieägarna, dock tills vidare sammanlagt för kalenderår räknat högst ett belopp, svarande mot 33 % av influtna, på året belöpande licensavgifter. I överenskommelsen

stipuleras vidare, att dessa belopp utbetalas efter rekvisition i mån av behov samt att, om bolaget under räkenskapsåret utbekommit mera än vad som rätteligen enligt ovan bort till detsamma utbetalas, överskottet skall återbäras till Telegrafstyrelsen. Å bolagets inbetalta aktiekapital må till aktieägarna utdelas högst 7 procents ackumulativ årlig utdelning. Till reservfonden må sammanlagt icke avsättas mer än att fonden vid varje särskild tid uppgår till 10 procent av aktiekapitalet. Slutligen bestämmes, att bolaget, därest det skiljes från rundradiorörelsens handhavande, omedelbart skall träda i likvidation, efter vars avslutande de belopp, varmed bolagets tillgångar överstiga summan av det inbetalta aktiekapitalet jämte aktieägarnas utdelningsrätt och bolagets övriga skulder, skola återbetalas till Telegrafstyrelsen.

I överenskommelsen förekommer följande bestämmelse, som här orddagrant må citeras: »Bolaget förpliktar sig att tillse, att de medel, som inflyta till bolaget bliva på ändamålsenligaste sätt och med iakttagande av god ekonomisering använda för rundradiorörelsens direkta bedrivande.» Härav framgår, att bolaget icke äger rätt att i något avseende utsträcka sin verksamhet utöver vad som står i direkt samband med rundradiorörelsen. Denna bestämmelse övervakas av två av Kungl. Maj:t insatta medlemmar i bolagets styrelse samt av en revisor, som tillsättes av Kungl. Maj:t.

Av det ovanstående torde med önskvärd tydlighet framgå, att A.-B. Radiotjänst icke disponerar andra överskottsmedel av sin verksamhet, än vad som erfordras för att utbetala tillåten utdelning samt verkställa i aktiebolagslagen fastställd fondering. Bifogade styrelseberättelse samt bokslut från verksamhetsåret 1930 torde fullt klarlägga detta förhållande. I den mån, som överskott uppstå å rundradiorörelsen i dess helhet, ingå dessa sålunda bland telegrafmedlen och disponeras av riksdagen på samma sätt som övriga inkomster från statens affärsdrivande verk.

II.

Ehuru sålunda motionärens tal om »A.-B. Radiotjänsts överskottsmedel» torde bero på en missuppfattning, synes det dock lämpligt att i detta sammanhang framhålla några synpunkter beträffande denna sak. Av de influtna licensmedlen — för närvarande cirka $5\frac{1}{2}$ miljoner kronor årligen — behållas två tredjedelar av Telegrafverket, som med dessa bekostar dels den nödvändiga tekniska delen (sändarestationer, förstärkningstjänst m. m.), dels indrivandet av licenserna, under det att högst en tredjedel överlämnas till A.-B. Radiotjänst för bekostande av dess programverksamhet, vilken numera upptager en tid av över tre tusen utsändningstimmar årligen. Bolaget har i sin programverksamhet även utan särskild ersättning införlivat uppgifter, vilkas tillgodoseende äro att betrakta såsom statsintressen, t. ex. publicerandet av väderleksprognoser och anordnandet av skolradion. För erhållandet av de förstnämnda skall bolaget fr. o. m. innevarande år betala ett avsevärt belopp. Själva programarbetet har vid denna fördelning av medlen i förhållande till den tekniska delen blivit proportionellt mindre gynnat än vad fallet synes vara i de flesta andra europeiska stater. Bolagets styrelse har emellertid trots detta ingen anledning att göra några erinringar mot denna fördelning. Sveriges tekniska problem skiljer sig i många avseenden från utländska staters, och dess tillgodoseende kräver otvivelaktigt en större andel av lyssnarnas insatser än vad som på andra håll kan vara nödvändigt. Den tekniska delen måste dessutom på grund av den fortgående kapprustningen

beträffande stationernas styrka sannolikt bli mycket kostsam under de närmaste åren. Talet om rundradions stora överskott torde sålunda vara ett av dessa slagord, som icke hålla vid närmare undersökning.

Svenska rundradion lever helt och hållet på licensinkomsterna, d. v. s. på bidrag av radiolyssnarna. Lyssnarkretsen är härigenom att betrakta såsom ett slags kooperativ förening, som för sina insatser med all rätt kräver valuta i form av dels goda tekniska lyssningsmöjligheter, dels värdefulla program. De 550 000 licensbetalarna äro fördelade över hela landet och tillhöra alla samhällsklasser, och det synes oss orimligt, att man, till förmån för konstnärliga verksamhetsgrenar, som samla sina anhängare bland dem, som bo i eller besöka Stockholm, och som till stor del äro att finna bland mera väl-situerade kretsar, skulle kunna ifrågasätta en för hela landet menlig sänkning av rundradioutsändningarnas tekniska kvalitet eller programmens mångsidighet och rikedom ur bildnings- och förströelsesynpunkt. Det synes oss likaså orimligt, att rundradion skulle förhindras, att inom den ram, som bestämmes av lyssnarnas fortgående anslutning, följa med tidens utveckling såväl i tekniskt hänseende som på programområdet. Man får icke förbise att radioprogrammen för stora kategorier av lyssnare utgöra den väsentliga levande kontakt, som de äga med tidens andliga liv. Även om rundradiorörelsen såsom en helhet betraktad verkar rik och stark, kan man i detta fall verkligen tala om den fattiges enda lamm.

Det kan tilläggas, att nya behov beträffande rundradioprogrammen ständigt göra sig gällande. Även om utvecklingen i detta hänseende för närvarande icke är lika brådstörtad som på det tekniska området, och även om en utpräglat folklig rundradiorörelse som den svenska icke behöver falla för överdrifter och dyrbar experimentlusta beträffande olika programinslag, finnes dock en viss europeisk, för varje år högre standard, som icke bör underskridas, bl. a. emedan under de senare åren möjligheterna för utlandslyssning avsevärt ökats och stora delar av publiken därigenom fått tillfälle till jämförelser. Vidare har folkbildningsarbetets önskemål visat sig fordra utvidgningar av olika slag. Man måste, om man tillfullo vill utnyttja rundradions möjligheter i detta hänseende, bl. a. vara beredd på att utsträcka sändningstiden och taga därav följande konsekvenser beträffande kostnader. Studioteknikens utveckling har dessutom visat sig kräva snart sagt ständigt pågående ombyggnader av olika studios. De år från år tekniskt allt mera fulländade mottagningsapparaterna ställa nämligen allt större krav på studiolo-kalernas akustiska kvalitet.

Vi hemställa vördsamt, att utskottet vid sin behandling av frågan måtte taga full hänsyn till ovanstående synpunkter.

Stockholm den 8 mars 1932.

AKTIEBOLAGET RADIOTJÄNST.

Per Södermark.

Gustaf Reuterswärd.

Avskrift av överenskommelsen mellan A.-B. Radiotjänst och Kungl. Telegrafstyrelsen bifogas.

Till andra kammarens första tillfälliga utskott.

Med anledning av herr Flygs motion angående de kungl. teatrarnas ekonomiska och konstnärliga skötsel m. m. få vi efter anmodan avgiva följande yttrande:

Ehuru vi icke är äro fullt övertygade om att alltför ofta återkommande utredningar rörande de kungl. teatrarnas verksamhet kunna anses främja densamma, utan fastmera skulle anse lämpligast att giva vederbörande teaterledning ro att under något längre period demonstrera resultatet av senaste sakkunnigutlåtande, vilja vi på den grund att ordföranden, sekreteraren, en ledamot och en suppleant i vår styrelse för närvarande innehava tjänsteställning vid de kungl. teatrarna icke avstyrka den av motionären föreslagna nya utredningen, men uttala den förhoppningen, att en sådan utredning, i händelse den skulle komma till stånd, kommer att omfatta ej mindre övrig av lotterimedel understödd teaterverksamhet än även landets teaterproblem i dess helhet, med sikte på möjligheten att liksom i vissa andra länder lägga såväl utbildningen som den enskilda teaterverksamheten under offentlig kontroll.

Stockholm den 8 mars 1932.

SVENSKA TEATERFÖRBUNDETS STYRELSE.

Gunnar Klintberg.
Ordförande.

Sven Bergvall.
Sekreterare.

Ernst Fastbom.
v. Ordförande.

Theodor Olsson.

Nils Johannisson.

Ragnar Klange.